

Сиф. 0802

НАСТАВНА ПРОГРАМА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

ЈАЗИК И КУЛТУРА НА РОМИТЕ

VI ОДДЕЛЕНИЕ

Скопје, 2008

ДЕВЕТГОДИШНО
ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
Биро за развој на образованието
СКОПЈЕ

Примено: 20.06.2008

Орг. единица	Број	Прилог	Вредност
07	3663	1	✓

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Сл. весник на РМ” бр. 58/00 и 44/02) и член 24 и 26 од Законот за основно образование („Сл. весник на РМ” бр. 44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/02, 40/03, 42/03, 63/04, 82/04, 55/05, 81/05, 113/05, 35/06, 70/06 и 51/07), министерот за образование и наука донесе наставна програма по јазик и култура на Ромите за VI одделение на деветгодишното основно училиште.

АРХИВСКИ ПРИМЕРОК

1. ЦЕЛИ НА НАСТАВАТА ВО VI ОДДЕЛЕНИЕ

Ученикот/ученичката:

- да се оспособи да чита со разбирање различни текстови
- да раскажува усно и писмено во минато време за настани и случувања;
- да зборува и пишува во идно време за настани и случувања и да користи соодветни јазични елементи;
- да умее писмено да се изразува со пишување краток состав, писмо и сл.
- да користи основни граматички и правописни правила при говорењето, читањето и пишувањето;
- да го збогатува речникот со нови зборови на ромски јазик;
- да учествува во разговор во кој искажува свое мислење, чувства и факти;
- да развива чувство на припадност кон својата култура и почит кон другите култури;

2. КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ: Слушање, говорење, читање и пишување			
Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
<p>Ученикот/ученичката: -да прави разлика меѓу народна и уметничка литература, -да ги разликува основните белези на поезијата и прозата;</p> <p>-да ги препознава мотивите во лирски песни и др. творби; -да разговара и опишува лирски слики; -да ги увидува настаните во епска песна; -да ги увидува карактеристиките на ликовите; -да разговара за хронолошки ред на настаните во литературна творба; -да согледува разлики меѓу</p>	<p>-народна, уметничка литература</p> <p>- Поезија-проза – Poezia-proza</p> <p>-Лирска песна-lirikani gili</p> <p>- Драма-Drama</p> <p>-Епска песна-epikani gili</p> <p>-Басна- Tikni paramisjori</p> <p>-Мотиви и пораки- Motivoja thaj bičhalde lafia</p>	<p>Paramisja, gila, tekstoja</p> <p>Gila, teksto</p> <p>- gila baš o mangipa thaj avera</p> <p>Akteria, manuša so lena than jekhe dramate</p> <p>-o Ruv thaj Loknji...</p> <p>-so ovela ko teksto thaj so siklilam</p> <p>Avdive ka sikljovala akaja gili</p>	<p>-Читање текстови од народното и уметничкото творештво.</p> <p>- Читање литературни текстови: поезија и проза.</p> <p>- Лирски песни –анализа на истите (мотив, лирски слики);</p> <p>- епски творби -анализа на творбите (со акцент на мотивите и пораките);</p> <p>-опишување ликови и нивните особини.</p>

<p>описи и дијалози; - да стекнува основни знаења за драма;</p> <p>- да умее да води разговор за актуелни теми и сл.;</p> <p>- да изразува сопствено мислење за познати теми;</p> <p>- да раскажува за настани од минатото;</p>	<p>-Ликови -Sime</p> <p>-Опишување -Монолог-jekhrigalo vakeripe -Дијалог-Dujdženengoro lafikeripe Драма-drama</p> <p>Лектира-lektira</p> <p>Филм-filmo</p> <p>Медиумска култура-Mediumengiri kultura</p> <p>Текст-teksto</p> <p>Стихотворба-gili</p> <p>Текст за народни херои-teksto baše selikane bare murša</p> <p>Телефонски разговор-tel.lafikeripe</p>	<p>lafikeribe thaj pučipe keri pe teatroskiri performansa</p> <p>O parno Rom</p> <p>Te dikha filmo thaj komentaro</p> <p>Teatro, TV, radio, lil</p> <p>-drabaripe thaj lafikeripe</p> <p>drabiripe, lafikeribe; akteroja, uravipe</p> <p>čaćutni intonacia, drabaripe</p> <p>pendžarutne manuša</p> <p>Aloo, Šukar dive, sar sijan? Ka ikljova?</p> <p>Drabaripe thaj analiza, rima</p> <p>Te ovel arakhli savi si akaja proza ki gili</p>	<p>-Разговори за основните белези на драмскиот текст.</p> <p>Пишување на состав за тема од училишниот живот</p> <p>Раскажување за настан од минатото на ученикот</p> <p>- Вежби за повторување на искази (изговор, граматички структури и вокабулар).</p> <p>- вежби за зборување и пишување на кратки описи, барање/давање кратки информации и др.;</p> <p>- разговори за интересот на учениците и нивните секојдневни активности и др.;</p> <p>- вежби за изразување на</p>
---	---	--	---

<p>- да чита течно текстови со соодветна интонација и акцент;</p> <p>- да ја разбира содржината на информациите од различни извори;</p> <p>- да разбира подолги описи на секојдневни активности и</p>	<p>Песна- Gili</p> <p>-Текст со акцентирани зборови</p> <p>-Народни приказни Преведување на текст од друг познат јазик</p> <p>-Простор , место , настан</p> <p>-Реалистичен текст</p> <p>-Фантастичен текст</p> <p>-Датуми-datumoja</p> <p>-Месеци-masekoja</p> <p>-Години-berša</p> <p>-Разговори за книгата</p> <p>- Патронен празник</p> <p>-Пишување молба</p>	<p>Kobor ilo o gari?sekundja,minutja;</p> <p>Čačutno akcentiripe teksto....</p> <p>O Thagar thaj o čora</p> <p>Te oven dikhle e verver O daja, kher, thaj avera</p> <p>Soske si akava čačutno teksto?</p> <p>Gindipe amare fantaziasa</p> <p>Savo dive siam?Savo data?</p> <p>Savo masek siam?</p> <p>Kobor berš isi tut? Savo berš siam?</p> <p>Siklovipe, xramovipe, biblioteka...</p> <p>Baro dive e sikljovlinakoro</p>	<p>своє мислење;</p> <p>- разговори за минати настани;</p> <p>- вежби за вклучување во кратки дијалози и драматизации, користејќи изрази за културно однесување кон другите;</p> <p>- читање на реалистичен текст и разговор за содржината во текстот;</p> <p>читање на фантастичен текст и разговор за содржината во текстот;</p> <p>- раскажување за прославувањето на празниците во семејството и училиштето.</p> <p>Вежби со:</p> <p>- читање на дијалози, приказни и раскази;</p> <p>- читање на нови зборови, реченици и кратки дијалози и поврзување со слики;</p> <p>- подвлекување и дополнување зборови во реченици и довршување реченици;</p> <p>- (трансформации);</p>
---	---	---	--

<p>дејствија;</p> <ul style="list-style-type: none"> - да пишува поопширни информации за себе и другите; - да пишува од лично искуство за минатото (настан, активности); - да ги опишува своите планови за во иднина; - да раскажува самостојно за позната тема. 	<p>-Пријателство</p> <p>- Пишување на самостоен состав</p>	<p>Xramovipe molba.....</p> <p>Amalipe: tu sijan miro majšukar amal</p> <p>- korkore butjakoro xramovipe</p>	<ul style="list-style-type: none"> - вежби за пишување писмо, кратка биографија и др; - раскажување за нешто што се случило порано; - раскажување за личните планови на ученикот.
--	--	---	--

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ: Јазик -Граматика			
Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
	1. Граматика		
Ученикот/ ученичката: - да се запознава со падежите во ромскиот јазик; - да знае да наоѓа примери за падежите;	Падежи (како поим без дефиниција) Акцент во ромскиот јазик	Ulavipe, thaj so sikavela sar ovela xramondo o akcento	Вежби со примери за акцентирање на зборовите. Вежби со примери за падежите во ромскиот јазик.
- да умее да ги степенува придавка; - да ги разликува описните, показните и прашалните придавки и правилно да ги применува во усниот и писмениот говор;	- Придавки: описни, показни и прашални, посесивни - Степенување на придавка	Majšuzo manuš Odoja manušni si lači O vordon si miro	Активности за: -степенување на придавки (parno, parneder, majparno); - разликување и правилна примена на описни, показни, прашални и посесивни придавки;
- да ги разликува повратните и прашалните заменки од другите зборови;	- Заменки – повратни и прашални заменки	Ishanardine Me mange gndinava	- вежби за разликување на заменките од другите зборови и нивна правилна употреба во усниот и писмениот говор;
- да употребува глаголи во сегашно, минатото и идно време;	- Глаголи (сегашно, минато и идно време) Глаголска именка	Kjeripne Avava Aviljum Ka avav Pekipe maro	- вежби за примена на глаголите во сегашно (повратни и неправилни), минато и идно време;
- да ги разликува простите и редните броеви и да ги	- Броеви – редни броеви	Genja Jekhto, dujto	вежби за: - разликување на редните од главните броеви;

употребува во усниот и писмениот говор;	- Членување на броеви		- правилно пишување и примена на редните броеви.
---	-----------------------	--	--

2. Правопис			
- да ги употребува интерпункциските знаци во директен говор;	- Интерпункциски знаци: две точки, тире и наводници во директен говор; акцент, апостроф и надреден знак	- (:),(-),(“ “),(;)(\)(/)(.)	- Вежби за правилна употреба на интерпункциските знаци во директен говор;
- да умее да користи кратенки во текст; - да научи да пишува молба.	Скратување на зборови (ОУ; ТВ ...) Пишување на молба	-FŠ,TV,PTT, DVD, SMS. Ridžakerava tumen te ikalen mange.....	- вежби за употреба на кратенки во текст, како на пр.: РМ, ОУ, ТВ итн. - Пишување на молба

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ: Изразување и творење

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
	1. Усно изразување		
<p>Ученикот/ ученичката :</p> <ul style="list-style-type: none"> - да умее да прераскажува текстови по даден план; - да опишува настани и случки од лично искуство; 	<ul style="list-style-type: none"> - Прераскажување на текстови со следење на хронологијата на настанот (по даден план) - Раскажување на лични доживувања (по даден план) 	<ul style="list-style-type: none"> - Прераскажување, - раскажување, - опишување, - известување, - нови зборови и изрази. <p>Mujeskoro vakeripe, mothovipe, deipe informacia</p>	<p>Вежби за:</p> <ul style="list-style-type: none"> - прераскажување на обработени текстови; - раскажување на лични доживувања (по даден план); - известување по хронолошки ред (по даден план);
	2. Писмено изразување		
<ul style="list-style-type: none"> - да пишува текстови со замена на форми на именки, придавки и глаголи; - да прераскажува обработен текст со менување на крајот на текстот; - да раскажува по даден почеток; - да одговара на прашања од обработен текст; - да раскажува за доживеан настан (прослава, излет и сл.); 	<ul style="list-style-type: none"> - Пишување на текст со замена на форми на именки, придавки и глаголи - Раскажување по даден почеток - Писмени одговори на прашања од обработен текст - Раскажување за доживеан настан 	<ul style="list-style-type: none"> - Форми на именки; Mahir, Belgia, Marsel Me, phuv, vov - Нови зборови и изрази од различни текстови. 	<ul style="list-style-type: none"> - пишување на текстови со замена на форми на именки, придавки и глаголи ; - раскажување по даден почеток; - писмени одговори на прашања од обработен текст; - раскажување на доживеан настан.

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ: Култура на Ромите

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
<p>Ученикот/ ученичката:</p> <ul style="list-style-type: none"> - да се поттикнува да слуша песни од музичкото творештво на Ромите; - да се воведува во литературното творештво на Ромите; - да познава стари занаети и други обележја од животот на Ромите. 	<p>Историја и Култура на Ромите</p> <ul style="list-style-type: none"> - Народни песни, инструменти, носии, ора и игри - Детски литературни творби - Стари занаети и други обележја од животот на Ромите Првите населувања на Ромите 	<p>Историски податоци</p> <p>Народни песни, инструменти, носии, ора и игри; Dimie, Davuli, Xerdelezi, Xerdelezeskiri gili</p> <p>детски литературни творби; стари занаети и други обележја од животот на Ромите.</p> <p>Преселби.</p>	<p>Раскажување на текстови.</p> <ul style="list-style-type: none"> -Слушање на народни ромски песни. - Запознавање со традиционалните музички инструменти, носии и ора. - Разговор за познати ромски автори на детска литература. - Посета на занаетчиски дуќан. - Разгледување на фотографии со обележја од животот на Ромите.

3. ДИДАКТИЧКИ ПРЕПОРАКИ

Предметот **јазик и култура на Ромите** ги опфаќа следните подрачја: **Слушање, говорење, читање и пишување; Јазик ; Изразување и творење и Култура на Ромите.**

При планирањето на наставата во VI одделение наставникот/наставничката важно е да има предвид дека треба да ги планира интегрално целите, содржините и активностите од сите наставни подрачја во наставната програма за да може да се постигне систематско поврзување и целовитост во слушањето, говорењето, читањето, изразувањето и творењето на ромски литературен јазик. Исто така, треба да внимава во интегралното планирање да не се запостават некои од битни карактеристики на ромскиот јазик што се предвидени со наставната програма. Бидејќи овој наставен предмет во VI одделение се изучува со по два час неделно, наставната програма одговара на развојните карактеристики на учениците и предвидениот фонд на часови.

Како што е веќе наведено, секое наставно подрачје интеракциски упатува на системот на наставата по предметот јазик и култура на Ромите. Предметните подрачја даваат такви можности според структурата на целите и содржините, па во таа смисла не може да се разработуваат содржини (песни, раскази, народни приказни, басни и сл.), а притоа да не се користат формите на изразување и творење (прераскажување, опишување) или да не се внимава на знаењата за јазикот во изразувањето и творењето). Оваа поврзаност меѓу наставните подрачја по предметот јазик и култура на Ромите е битна карактеристика која се надоградува и со поврзувањето на содржините од овој предмет со другите предмети, што претставува важен принцип во реализацијата на наставата во основното училиште.

При планирањето на содржините наставникот/наставничката треба да се придржува на правилата на постапност и систематичност, така што при разработката на новите содржини да се следи спиралната прогресија односно секогаш врз основа на познатите содржини да се надградуваат нови при што подеднакво да се развиваат четирите јазични вештини: слушање, говорење, читање и пишување. За да може да се постигне целта на наставата по овој предмет се налага потреба да се планираат и да се обработуваат претежно содржини (текстови, песни, раскази и сл.) на ромски јазик во кои се содржат интересни теми, обичаи и други карактеристики поврзани со јазикот и културата на ромскиот народ.

Прејораки за корисење на годишниот фонд на часови- 72 часа годишно, 2 час неделно.

- По наставни подрачја се предлага за: Слушање, говорење, читање и пишување – 30 часа; Изразување и творење - 18 ; Јазик - 15 ; Култура на Ромите- 9 часа.

Наставни средства:

- учебник избран за соодветниот предмет, одобрен од страна на министерот;

- сликовници, приказни, песни, списанија, енциклопедии, речници и сл.;
- аудио-визуелни средства и други средства во зависност од предметот - CD ;
- други извори на учење: Интернет.

4. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

На почетокот на учебната година наставникот/ наставничката прибира показатели со цел да се запознае со признањата на учениците за ромскиот јазик во функција на квалитетното планирање и реализирање на идните активности. Исто така, навреме треба да воспостави контакт со родителите и да ги запознае со карактеристиките на наставната програма по ромски јазик, начинот на обработката на содржините во наставата и следењето на постигањата на учениците (особено дека во шесто одделение, во текот на годината, учениците се оценуваат со описна и бројчана оценка, а на крајот на наставната година добиваат свидетелства со бројчани оценки).. Притоа треба да се нагласи дека оценката по овој предмет влијае на општиот успех на ученикот.

ФОРМАТИВНО ОЦЕНУВАЊЕ - Во текот на наставата по ромски јазик во шесто одделение се препорачува формативно следење кое вклучува изработка и водење на портфолио на учениците што опфаќа:

- собирање на показатели (детски изработки, творби, искази и сл.) за секој ученик посебно;
- тековни (формативни) однапред подготвени, евалвациони листи за секој ученик, кои се пополнуваат по конкретна негова активност во кои наставникот ја бележи фактичката состојба;

СУМАТИВНО ОЦЕНУВАЊЕ - Врз основа на целокупните податоци од формативното оценување наставникот го опишува развојот на секој ученик поединечно во рамките на секое програмско подрачје од наставната програма по ромски јазик.

ДОСТАПНОСТ И ПРООДНОСТ НА ПОРТФОЛИОТО

- Завршната описна оценка заедо со бројчаната оценка се доставува до родителите и станува дел од портфолиото на ученикот.
- Портфолиото на ученикот со прочистени и селектирани податоци за ученикот се пренесува во наредното, повисоко одделение.

НАЧИНИ НА ПРОВЕРУВАЊЕ И ОЦЕНУВАЊЕ - Согласно со природата на програмата по јазик и култура на Ромите во шесто одделение, може да се применуваат различни методи и техники за *усно и писмено проверување на постигнувањата на ученикот* (*говорни вежби, презентации, писмени вежби, и сл.*).

5. ПРОСТОРНИ УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗИРАЊЕ НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Програмата во однос на просторните услови за реализација се темели на Нормативот за простор, опрема и на наставните средства за I до VI одделение донесен од страна на Министерот за образование и наука со решение бр. 07-1830/1 од 28.02.2008 година.

6. НОРМАТИВ ЗА НАСТАВЕН КАДАР

Воспитно-образовната работа во шестото одделение може да ја изведува лице кое добро го говори ромскиот јазик и кое завршило:

Филолошки факултет – наставен насока

Педагошки факултет

Филозофски факултет - Институт за педагогија, дипломиран педагог

Забелешка – Во случај на немање на соодветен кадар може да се вклучат и наставници со завршена педагошка академија.

7. ОЧЕКУВАНИ РЕЗУЛТАТИ

Ученикот/Ученичката:

- знае да чита и го разбира текстот што го чита или говори;
- умее писмено да се изразува во различни форми (пишува краток состав, писмо и сл.);
- знае да зборува и пишува во идно време и правилно ги применува соодветните јазични елементи;
- раскажува усно и писмено во минато време за настани и случувања;
- знае правилно да користи елементарни граматички и правописни норми кога говори, чита или пишува;
- знае нови зборови на ромски јазик;
- умешно се вклучува во разговор и знае да искаже свое мислење и доживување од случки и настани;
- покажува интерес за изучувањето на ромскиот јазик, народните песни и обичаи на Ромите.

8. КОМИСИЈА КОЈА ЈА ПОДГОТВИ НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

- Имран Јашари- О.У. „Гоце Делчев”-Тетово
- Љатиф Демир- Ромски Културен и Едукативен Центар ” Дархиа “ –Скопје
- Севџан Сулејманоски –О.У ”11 Октомври”-Куманово
- Хасан Идризи-О.С.У.-„Гоце Стојќески „и “Тодор Скалоски Тетоец” -Тетово
- мр Таше Стојаноски – Координатор- Биро за развој на образованието- Скопје
- Жанета Чонтева, психолог -УНИЦЕФ

9. ПОТПИС И ДАТУМ НА ДОНЕСУВАЊЕ НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Наставната програма по јазик и култура на Ромите за шесто одделение во деветгодишното основно образование ја донесе:

Министер

Сулејман Рушити

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

на ден _____
Скопје

Бр. 07-4029/1

22 05 2008 год.
СКОПЈЕ

16